

Museu d'Art
de Girona

Del 19 de desembre de 2019
al 20 de maig de 2020

Modest Urgell

_ més enllà de l'horitzó _

Dossier de premsa

Crèdits de l'exposició

Organització i producció:

Museu d'Art de Girona
(Agència Catalana del Patrimoni Cultural)

Direcció:

Carme Clusellas

Comissariat:

Carme Clusellas
Miquel-Àngel Codes Luna

Coordinació:

Aurèlia Carbonell
Maria de Lluç Serra

Documentació:

Maria de Lluç Serra

Suport tècnic:

Carme Martinell
Antoni Monturiol

Disseny gràfic:

Cristina Masferrer ESTUDI

Disseny expositiu:

Pigem / Matamala

Producció audiovisuals:

Fromzero

Conservació i restauració:

Idoia Tantull
Caterina Aguer
Judith Birosta

Muntatge:

Ignasi Arévalo
Antoni Monturiol
Idoia Tantull
3G Pintors
Fusteria Creixans
Vidcus
TTI
SIT

Assegurances:

Axa Art
Helvetia
Hiscox

Transport d'obres d'art:

SIT
TTI
Inteart
Transports Corcoy

Assessorament lingüístic i traduccions:

LINK Traduccions i Serveis

Prensa i comunicació:

Àngels Miralles. Tramoia Produccions Culturals

Activitats:

Marta Grassot - La Mosca Tours
Montse Vinardell - Educart

Fotografies:

Agència Roger Viollet, París
Arxiu Fotogràfic de Barcelona
Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
Arxiu Històric de Girona
Biblioteca de Catalunya
Bibliothèque Nationale de France
Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona

Prestadors:

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
Biblioteca de Catalunya, Barcelona
Biblioteca Museu Víctor Balaguer. Vilanova i la Geltrú
Carmen Thyssen-Bornemisza Collection
Cercle del Liceu, Barcelona
Col·lecció Banco Santander
Col·lecció Joaquim Nadal
Col·lecció Jordi Ruiz Sanchis
Col·lecció Miquel Codes i Antonia Luna
Col·lecció Ricardo Urgell Martí
Col·lecció Ventura Garcés
Colecciones Reales. Patrimonio Nacional, Palacio Real de Madrid
Museu de les Arts Escèniques. Institut del Teatre
Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona
Museu de la Garrotxa, Olot
Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia
Museo Nacional del Prado, Madrid
Museo Nacional Thyssen-Bornemisza, Madrid
Fundació Rocamora
Fundació Joan Miró, Barcelona
Fundació Pilar i Joan Miró, Palma

Agraïments:

Adelin Torres, Alba Tomàs, Albert Costa, Anna Capella, Anna Urgell, Antoni Gimeno, Berta Ribé, Carme Parreño, Conxita Gil, David Iglésias, Dolors Colom, Domènec Ferran, Elvira Maluquer, Enric Carranco, Ernest Ortoll, Esther Gassol, Fernando Pinós, Fina Miralles, Gemma Ramos, Isabel Fabregat, Isabel Marín Silvestre, Jep Martí, Joan Vicenç Soler Saura, Jordi Busquets, Jordi Casanovas, Mar Corominas, Mireia Rosich, Raül Maigí, Ricard Bru, Ricard Fabregat Sáez, Rosa Junyent, Sol Enjuanes, Teresa Miquel.

I a totes aquelles persones que han cedit desinteressadament obres i documents de la seva col·lecció per a l'exposició.

Museu d'Art de Girona

Direcció:

Carme Clusellas

Equip tècnic:

Aurèlia Carbonell
Carme Martinell
Antoni Monturiol

Administració:

Dori Mesa
Adriana Cle
Georgina Rodríguez

Manteniment:

Ignasi Arévalo

Servei d'atenció al públic:

Teresa Herms
Anna Llosas
Pilar Ramírez
Mar Ribot
Pere Romans

Col·laboradors:

Maria de Lluc Serra
Marta Grassot (La Mosca- Tours)
Àngels Miralles (Tramoia Produccions Culturals)
Montse Vinardell (Educart)

Francesc Serra, Modest Urgell, dret al seu taller, 1903. Arxiu Fotogràfic de Barcelona

Dossier de premsa

Modest Urgell, més enllà de l'horitzó

Del 19 de desembre de 2019 al 20 de maig de 2020

Comissariat: Carme Clusellas i Miquel-Àngel Codes Luna
Una producció de: Museu d'Art de Girona

Inauguració: dijous 19 de novembre de 2019
Lloc: Museu d'Art de Girona · Pujada de la Catedral, 12 · Girona
Hora: 18.00 h

Introducció

Modest Urgell (Barcelona, 1839-1919) va ser un dels pintors més coneguts, admirats i cotitzats en el tombant del segle XIX al XX, i és també, paradoxalment, un dels menys estudiats en profunditat. Coincidint amb el centenari de la seva mort, la Generalitat de Catalunya celebra l'Any Modest Urgell, amb la voluntat de recuperar i difondre la figura de l'artista.

Des de Girona, la ciutat en la qual va residir en els seus inicis i on —com assegurava ell mateix— va viure uns anys tranquils, plens d'il·lusions i amb la butxaca buida, s'ha volgut impulsar, en el marc de la commemoració, una primera relectura de l'artista. El Museu d'Art de Girona, d'altra banda, és un dels museus catalans que més obra seva conserva —si bé de qualitats molts diferents, també cal dir-ho.

Amb tot, organitzar una exposició sobre Modest Urgell no es preveia fàcil. Malgrat l'èxit que va tenir en vida, i per bé que va esdevenir un dels pintors preferits de les classes benestants —els seus paisatges de gran format es van convertir en un signe de distinció i bon gust en el parament de la llar—, l'obra i la vida de l'artista són, encara ara, molt desconegudes.

Fins avui, ningú no li ha dedicat una tesi i tampoc no s'ha elaborat un catàleg raonat de tota la seva obra, altrament molt nombrosa i també —en alguns casos— de molt dubtosa atribució. La important i creixent demanda d'obres d'Urgell —algunes de les quals van esdevenir icòniques, com ara *El toc d'oració* (c. 1876), profusament repetida pel mateix Urgell i, fins i tot, per altres pintors que la imitaven— va donar lloc a una àmplia diversitat de pintures de diferents formats —de més grans a més petites— que són variacions temàtiques dels seus paisatges rurals i crepusculars, «el mateix de sempre». I, encara, la seva vida privada —la relació personal i professional amb la seva dona Eleonor Carreras o el seu fill Ricardo Urgell, també pintor—, els seus viatges arreu de Catalunya, la pionera però determinant estada a París i al pas de Calais, l'interès pel teatre o les relacions amb les generacions posteriors —el rebuig dels modernistes i l'admiració de pintors de l'avantguarda com Dalí o Miró— són, a voltes, més intuïcions que certeses documentals. Les principals referències sobre tots aquests aspectes provenen de les memòries autògrafes d'Urgell —l'àlbum *Catalunya* (1905) i l'autobiografia *El murciélagu. Memorias de una patum* (1913)—, que va publicar al final de la seva vida i, de ben segur, amb l'ànim

de reivindicar-se, en uns moments en què l'artista, un esperit lliure, començava a considerar-se un pintor del passat.

Potser per tot això, fins ara han estat poques les exposicions dedicades al pintor i a la seva obra. Una de les més importants, avui referent, va ser la mostra organitzada el 1992 a Barcelona per la Fundació “la Caixa”. I la següent —i última—, la que el mateix Museu d'Art de Girona va presentar el 2014, amb l'única pretensió, llavors, de mostrar els fons pictòrics que conserva de l'artista.

Per tant, comissariar una nova exposició sobre Modest Urgell representava un repte. Un repte que va ser ben acceptat per l'historiador de l'art Miquel-Àngel Codes, a qui hem d'agrair la valentia i l'esforç, en una recerca accelerada, per ordenar i destriar entre l'anècdota i la veritat, entre el mite i la persona, i entre totes les obres de l'artista. Des del Museu li demanàvem una doble feina: la de realçar els episodis més determinants (les estades a París i a Berck ens ho semblen) i més desconeguts (la faceta de dramaturg, per exemple) d'Urgell, així com l'atracció que va despertar en els artistes que el van succeir; i, alhora, la de limitar-se a un espai finit —el de les sales de l'exposició— i a una inevitable selecció. El repte era, i així ho vol expressar el títol de la mostra, anar més enllà de l'horitzó —real i metafòric— de l'artista; més enllà del conegut «el de sempre».

El resultat és, doncs, l'exposició que ara presentem i el catàleg d'aquesta. Un catàleg que, a banda de l'article del comissari, incorpora textos i lectures més aprofundides sobre les diverses facetes d'Urgell: la de l'Urgell paisatgista, a cura de l'historiador i acadèmic Francesc Fontbona; la de l'Urgell actor i dramaturg, posada en relleu per Enric Ciurans; la de l'Urgell més comercial, a càrrec d'Esther Alsina; i la de l'Urgell referent de les avantguardes, especialment Dalí i Miró, amb textos de Ricard Mas i Dolors Roig.

Amb tot, acomplert el repte, podem assegurar que hem tret a la llum algunes perspectives noves d'un artista polièdric, però que no hem desvelat tot el que s'amaga darrere la seva vida i obra. Tenim, encara, més preguntes que respostes, si bé són preguntes prou determinants per esperonar-nos a continuar avançant en la descoberta d'Urgell.

L'Any Urgell i les diverses iniciatives que, sota el seu paraigua, s'han anat succeint des d'altres museus i galeries —el Museu Víctor Balaguer, el Museu Nacional d'Art de Catalunya o el Museu de Badalona, a tall d'exemple— de ben segur que hi contribuiran.

Carme Clusellas
Directora del Museu d'Art de Girona

Exposició. Selecció d'obres exposades

Presentació

Agustí Robert Surís, *Retrat de Modest Urgell* (c. 1889). Oli sobre tela
86 x 69 cm
Col·lecció Ricardo Urgell Martí

Modest Urgell (1839-1919) va ser un dels pintors amb més èxit a finals del segle XIX i principis del XX. Va exposar assíduament, d'ençà dels anys 1870, en exposicions nacionals (Barcelona, Olot, Girona o les Nacionals de Belles Arts de Madrid) i internacionals (a París, Munic, Brussel·les, Berlín, Chicago o Filadèlfia). Va guanyar fama i reconeixement i va saber impulsar i mantenir una sòlida carrera, fent del seu art un mitjà de vida.

Admirat i criticat intensament, la seva obra es va mantenir en una temàtica constant: marines, carrers de poble, ermites i cementiris, paisatges desolats, ruïnes, bruixes, ratpenats, capvespres, quietud i solitud. Amb tot, la seva pintura va anar evolucionant des d'escenes costumistes cap a evocadors paisatges imbuïts de llum crepuscular, dels quals va acabar fent versions i variacions.

Aquesta reiteració li va valdre el qualificatiu de pintar «més del mateix» o «el de sempre», que

Urgell va justificar com una cerca constant per pintar el paisatge definitiu: «per no haver encara realitzat el de sempre tal com jo voldria, tal com ho somio».

Coincidint amb el centenari de la seva mort, la Generalitat de Catalunya celebra l'Any Modest Urgell, amb la voluntat de recuperar i difondre la figura de l'artista. Aquesta exposició hi vol contribuir posant en relleu totes les cares d'Urgell, més enllà dels seus horitzons crepusculars: la de l'etern nòmada que es plantà a París dècades abans que ho fessin els modernistes, la de l'artista irreverent, la del pintor d'èxit comercial, la del dramaturg frustrat i, sobretot, la del mestre inspirador de joves artistes i pintor admirat, entre d'altres, per Joan Miró, Salvador Dalí o Joan Hernández Pijuan.

«Sortint una tarde del jardí del general, me pará una gitana, negra com la nit y ab bons modes, “Oye rezalao” me va dir, “que te voy á decir la Buena-Ventura. Tú subirás, hermoso, y tú llegarás” y... “vivirás de una hora, y esa hora será el atardecer”. [...] Aquella nit vaig somniar la gitaneta i la Bona-Ventura... Y no solsament aquella nit sino l'altre... i l'altre [...]. Han pasat LX anys, mes de mitg segle. Encara recordo aquella gitaneta [...]. Todas las nits, somnian ó no, sento la veu de la gitaneta “Ya lo ves, hermoso, se cumplió mi profesía”.»

Urgell, M. [Katúful] *La gitaneta o memòries d'un Katúful*, 1918.

Urgells

Modest Urgell va néixer a Barcelona el 13 de juny del 1839, quan encara faltaven quinze anys perquè es comencessin a enderrocar les muralles de la ciutat. De classe benestant, ben aviat mostrà una forta inclinació cap a les arts, especialment el teatre i la pintura, a la qual, finalment, es va dedicar.

Va estudiar a l'Escola de Llotja de Barcelona i, sota el mestratge del pintor Ramon Martí Alsina, es va iniciar en una pintura de caràcter realista. Es va casar amb la també pintora Eleonor Carreras Torrecasana (1843-1907), amb qui va compartir professió i exposicions durant els primers anys de matrimoni i de la qual es coneix molt poc i no es conserva cap obra. Van tenir un fill, Ricardo Urgell (1873-1924), que també s'acabaria dedicant a la pintura amb notable èxit, si bé amb una temàtica ben diferent de la del pare, i una filla, Modesta, de la qual se sap que exposà així mateix —juntament amb el pare i el germà— el 1896 a Barcelona.

Modest Urgell
Carrer de Fivaller (Barcelona)

c. 1873

Oli sobre tela

74 x 43 cm

Aportació de la Diputació de Barcelona, 1906
MNAC 010738. Museu Nacional d'Art de
Catalunya, Barcelona

L'actual districte de Ciutat Vella de Barcelona va ser el lloc on Modest Urgell va créixer i on va tenir els primers contactes amb l'art i amb el teatre, la seva altra gran passió. Anys després, el 1908, Urgell va participar en el concurs de dibuixos organitzat per l'Ajuntament de Barcelona sobre l'obertura de la Via Laietana, i resultà guanyador en la categoria de «dibuixos acolorits».

Ricardo Urgell
Plaça de Lesseps de nit (església dels Josepets)
 c. 1908
 Oli sobre tela
 95 x 88 cm
 Col·lecció Miquel Codes i Antonia Luna

El 1894, Urgell va entrar a Llotja com a professor de Paisatge, i el 1895 en va obtenir la plaça. Anys abans, després de viure en diverses localitats, havia tornat definitivament a Barcelona, on instal·là el seu taller al número 22 del carrer de Padilla —actualment Aulèstia i Pijoan—, a la vila de Gràcia i molt a prop de la plaça de Lesseps. El compartí amb el seu fill Ricardo, que també fou pintor, però amb un estil i una temàtica totalment diferents (se centrà principalment en el món de l'espectacle). Des d'aquest taller, a l'estiu del 1909, Modest Urgell va veure i viure els fets de la Setmana Tràgica, que li van causar una forta impressió. Temps després dedicaria un curt relat, acompanyat de dibuixos, als esdeveniments d'aquells dies convulsos:

«Última de julio de 1909. [...] La plaza Lesseps y calle Mayor presentaban un aspecto siniestro. Cerradas tiendas y portales, rotos faroles, barricadas en las bocacalles [...]. Poco antes de la media noche del 29, oíanse desde los “Josepets” de Gracia, vagos y lejanos rumores, luego gritos, amenazas, blasfemias, voces de fuego, descargas, lamentos y maldiciones, luego... nada.»

Urgell, M. (1913) *El murciélago. Memorias de una patum*, Barcelona: L'Avenç.

Altres obres de l'àmbit

Modest Urgell
Un carrer de Sant Gervasi. Sol del matí
 c. 1907
 Oli sobre tela
 61,5 x 51,5 cm
 Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia

De Barcelona a Girona

Els inicis de Modest Urgell no van ser fàcils. La seva obra no tenia el favor de l'acadèmia i li costava obrir-se camí a la capital catalana. Acabat de casar amb Eleonor Carreras, el matrimoni es va traslladar a viure a Girona, la ciutat on, anys després, declararia haver passat els anys més tranquils de la seva vida, malgrat les penúries econòmiques. No estan clars ni l'any d'arribada ni el de partença, però va ser una estada llarga, situada entre les dècades de 1860 i 1870.

A Girona, sota el pseudònim de Katúful, Urgell es va dedicar a dibuixar auques per encàrrec, a donar classes de dibuix i a recórrer i pintar els pobles dels voltants. Llavors va arribar el primer reconeixement, el 1864, amb una menció d'honor especial a l'Exposición Nacional de Bellas Artes de Madrid per l'obra *Costes de Catalunya*. I, tot seguit, els viatges a París, que acabarien essent determinants en la seva carrera.

«Els anys més tranquils de la meua vida son, potser, els que vaig passar á Girona, en aquell tercer pis del carrer de la Forsa; ab el cap ple d'ilusions y sense un ral á la butxaca. Encara'm sembla que'l veig aquell quarto, ahont me tancava de sol á sol pera pintar, escriure, fumar, descansar á ratos y somniar á tota hora, sobre tot cap al vespre, quan el sol, ponentse darrera'ls arbres sechs de la Devesa, deixava á mitja llum las montanyas llunyanas.»

Urgell, M. «El panell», *Joventut* (2 de gener de 1902)

Modest Urgell, *Costes de Catalunya* (1864)

Oli sobre tela · 75 x 159 cm

Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 251.760. Dipòsit Museo Nacional del Prado

Amb aquesta obra, Modest Urgell guanyà una menció honorífica a l'*Exposición Nacional de Bellas Artes* de Madrid del 1864, la primera de la setantena d'exposicions on sabem que participà. El guardó va significar l'inici d'un canvi de rumb en el reconeixement de l'artista. L'obra, avui propietat del Museo Nacional del Prado, va ser adquirida el mes de febrer del 1865 per l'Estat i dipositada al Museu de Girona el 1876.

Modest Urgell
Ball de gegants de nit (Olot)
c. 1870
Oli sobre tela
40 x 19,5 cm
Museu de la Garrotxa, Olot

Modest Urgell
La Quaresma
c. 1862
Llapis de grafit i aquarel·la sobre paper
31,6 x 22,8 cm
Adquisició de la col·lecció Casellas, 1911
MNAC 000478-D
Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona

Modest Urgell
Un filòsof
c. 1870-1873
Aquarel·la i tinta sobre paper
20,5 x 33 cm
Museu d'Art de Girona. Núm. reg. MDG 1892
Fons Bisbat de Girona

Modest Urgell
Acte de fe
c. 1898
Oli sobre tela
169 x 297 cm
Col·lecció Ricardo Urgell Martí

Auques

L'imatger i editor gironí Miquel Homs, un dels iniciadors d'un nou procediment i estil en la producció d'auques amb pedra litogràfica, va contractar Modest Urgell per dibuixar un seguit d'auques. En total se'n coneixen cinc, que Urgell va executar directament a la pedra i que van tenir un èxit notable.

KATÚFUL (pseudònim de Modest Urgell)
Historia del Marqués Tronera, 1865-1870
Full imprès, 50 x 39 cm
Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

KATÚFUL (pseudònim de Modest Urgell)
Vida de'n Bernat Xinxola, 1865-1870
Full imprès, 50 x 39 cm
Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

KATÚFUL (pseudònim de Modest Urgell)
Historia del hombre cuchara, 1865-1870
Full imprès, 50 x 39 cm
Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

El nomadisme

Modest Urgell va canviar nombroses vegades de residència. Va viure temporalment a Barcelona, a Girona, a París, a Tolosa de Llenguadoc, a Tarragona o a Arenys de Mar i va recórrer bona part de la geografia catalana cercant paisatges que l'inspiressin. El seu nomadisme i el seu romanticisme isolat i contradictori, més el seu tarannà vital, trencaven la imatge d'un artista convencional.

Modest Urgell
Paisatge amb tren al fons
c. 1864-1871 · Oli sobre tela · 12,5 x 31,5 cm
Col·lecció particular

Modest Urgell
Barraca de pescadors (Berck)
c. 1915-1919
Carbó i llapis sobre paper
17,5 x 25,5 cm
Col·lecció particular

«Berk: las playas más cercanas de París y la marea más importante de Francia. [...] Allí acuden durante el verano, aristocráticas damas y Sirenas parisiens [...]. Salí el primero de junio; tres meses pasé pintando en aquellas playas y durmiendo en una barraca de pescadores lamida por el mar cuando subía la marea. Al anochecer recibía visitas de bañistas parisiens que a buen precio adquirían notas y bocetos pintados durante el día. El tres de septiembre regresaba a París con dos marinas para Gupil y seis mil francos.»

Urgell, M. (1913) *El murciélago. Memorias de una patum*, Barcelona: L'Avenç

Modest Urgell, *Marina (Berck)* (abans de 1873)
 Oli sobre tela · 38 x 77 cm
 Museu d'Art de Girona. Núm. reg. MDG 250.360. Fons d'Art Diputació de Girona

Modest Urgell, *Barques a la platja (Berck)* (c. 1868-1872)
 Oli sobre tela · 100 x 181 cm · CTB. 2015.33
 Col·lecció Carmen Thyssen-Bornemisza, Madrid

De París a Berck

Tot i que encara hi ha moltes llacunes en la biografia d'Urgell, se sap del cert que va fer diversos viatges a França. Consta que el 1862 es trobava entre els alumnes estrangers acceptats a l'École Impériale Spéciale de Dessin et de Mathématiques de París; que el 1867 presentava un paisatge hivernal a l'Exposició Universal francesa; que l'any següent Francisco Miralles el retratava al seu taller parisenc; que el 1872 exposava al Salon celebrat al Palais des Champs-Élysées, i que el 1878 —quan es va inaugurar a Catalunya la connexió ferroviària amb França— tornava a la capital gala com un dels artistes seleccionats per participar en el pavelló espanyol de l'Exposició Universal. Un cop allà —segons ell—, tractaria amb personatges de la talla del pintor Camille Corot, l'actriu Sarah Bernhardt o l'escriptor Alexandre Dumas (fill). També allà pogué veure els paisatges de Charles-François Daubigny, possiblement l'artista més afí a la seva sensibilitat.

A més de París, Urgell va ser un dels primers artistes a anar a pintar la localitat balneària de Berck, que, situada prop del pas de Calais, s'acabaria convertint en lloc de pelegrinatge de nombrosos pintors, com Édouard Manet, Eugène Boudin o Ludovic-Napoléon Lepic, le Patron (l'amic de Degas considerat el propulsor d'aquesta plèiade de pintors que envaïren el poble). Urgell ho faria abans que tots ells, al llarg dels mesos d'un estiu que seria determinant en l'esdevenir de la seva pintura, marcada per paisatges d'horitzons baixos i cels carregats d'atmosferes subtils.

Francisco Miralles
Retrat del pintor Modest Urgell
1868
Oli sobre tela
48 x 38 cm
Col·lecció Jordi Ruiz Sanchis

Altres obres de l'àmbit

Modest Urgell, *Berck (Pas de Calais)* (c. 1878)
Tinta a la ploma i llapis de grafit sobre paper
13 x 27,3 cm
Adquisició de la col·lecció Casellas, 1911
MNAC 003926-D
Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona

Modest Urgell, *Después de la tempestad* (c. 1866)
Oli sobre tela
74 x 184 cm
P004722
Museo Nacional del Prado, Madrid

Catalunya

Des de la dècada dels seixanta i durant mig segle, Urgell no va parar de voltar per Catalunya i, puntualment, per la Península. Ho va fer abans, durant i després de la seva estada a Girona, amb només dues variables que cal tenir en compte: la intensitat —a mesura que envellia, va baixar el ritme de les sortides— i l'acomodament amb què pintava, lligat a la seva situació econòmica.

Com va deixar escrit, el seu objectiu era molt clar: pintar «aquesta Catalunya meva, petita, rónega, desmantelada, sense flors ni plantas, sense boscos ni montanyes, ni vernedas; aquesta Catalunya quieta, trista y solitaria». Aiguafreda, Albons, Amer, Arbúcies, Banyoles, Bellcaire d'Empordà, Bigues, Borgonyà, Caldetes, Campdevàrol, Camprodon, Centelles, Cinc Claus, Corbera, Espinelves, Flaçà, la Granada, Gualta, Hostalric, Mata, Ocata, Olot, Pardines, Parlavà, la Pera, Peralada, Ribes, Tamarit, Torroella de Montgrí, Ultramort, Valfogona, Viladrau, Vimbodí... foren algunes de les localitats que l'inspiraren.

Modest Urgell, *Murallles de Girona* (c. 1871) · Oli sobre tela · 67,7 x 116,5 cm
Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 250.295. Fons d'Art Diputació de Girona

Durant el segle XIX i part del XX, Girona va estar molt lligada a un mite: el de la resistència heroica de la ciutat en els setges del 1808 i el 1809, en el marc de la Guerra del Francès, origen de tota una literatura simplificadora dels fets que tingué un paral·lelisme en la pintura, amb quadres plens d'acció com els que van crear Ramon Martí Alsina (*El gran dia de Girona*, 1863-1864, seu de la Generalitat de Catalunya, Girona) i César Álvarez Dumont (*El gran día de Gerona*, c. 1890, Museo Nacional del Prado, Madrid). Urgell també va tocar el tema, però —en un exemple més de com anava per lliure— optà per una composició al·legòrica en la qual només apareixien les muralles i una àguila en primer terme, prescindint, doncs, de

l'espectacularitat de la batalla. De fet, va pintar dues versions d'aquest tema: la que actualment es conserva al Museu d'Art de Girona, datada als anys setanta, i la que es va quedar el rei Alfons XII, de dimensions molt més grans i que Urgell va crear cap al 1881, en el punt culminant de la seva carrera i quan ja no vivia a Girona.

Modest Urgell, *Girona* (1880)
Oli sobre tela · 142 x 272 cm · Núm. reg. 10013098
Colecciones Reales. Patrimonio Nacional, Palacio Real de Madrid

«Aquesta Catalunya meva, petita, rónega, desmantelada, sense flors ni plantes, sense boscos ni montanyes, ni vernedes; aquesta Catalunya quieta, trista y solitaria, dominant aquella línia horisontal, que tant se m'ha criticat, aquella valla y aquell xipré, aquells carrerons mal empedrats y la barca abandonada... Aixó ¡durant 45 anys!»

Urgell, M. (1905) *Catalunya*, Barcelona: Miquel Seguí ed.

Altres obres de l'àmbit

Modest Urgell, *Platja de l'Arrabassada* (abans de 1873)
Oli sobre tela
58,7 x 148 cm
Museu d'Art de Girona. Núm. reg. 251.761
Fons d'Art Diputació de Girona

Modest Urgell, *Carrer de poble* (c. 1886)
Oli sobre tela
147,5 x 88 cm
Núm. 121
Cercle del Liceu

La demanda

Amb la medalla obtinguda per *El toc d'oració* a l'Exposición Nacional de Bellas Artes del 1876, a Madrid, l'estatus d'Urgell canvià definitivament. Les penúries d'èpoques passades quedaren enrere i la progressió material va ser vertiginosa: l'Estat i l'aleshores jove Museu Provincial de Girona li adquiriren obres; els encàrrecs de parents directes o indirectes de la família reial proliferaren; amplià el seu estudi (un cop va haver tornat definitivament a Barcelona); entrà en juntes directives d'entitats; sortí en nombroses portades; el crític Francesc Miquel i Badia el considerà el «Corot español»... El millor resum de tot aquest auge el va fer Josep Roca i Roca quan, en un article del 1891, llançà la pregunta retòrica següent: «¿Quién no conoce en Barcelona á Modesto Urgell?».

La pintura d'Urgell agradava i ell no va voler desapropiar l'ocasió, intentant vendre el màxim que va poder, repetint-se i ajudant-se dels alumnes que tenia al taller. Fou aquest esperit comercial el que també l'animà a impulsar, el 1900, la Sociedad Artística y Literaria de Cataluña. Les crítiques negatives arribaren, però Urgell en feu cas omís: s'ho prengué amb humor, començà a titular *Lo de siempre* algunes de les seves obres i es defensà afirmant que com a mínim havia fet una aportació, a diferència d'altres que no havien aportat res, ni «lo de siempre».

Modesto Urgell, *El toc d'oració* (c. 1876)

Oli sobre tela · 102 x 182 cm · Dipòsit del Museo Nacional del Prado, 1932. MNAC 011399-000
Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona

Fa molt temps, durant una tarde d'estiu y buscant impresions pe'ls voltants de Gelida'm sorprengué la silueta d'una iglesia ab lo seu campanar y un xipré, destacantse sobre un cel de posta, trist y melancólich; la quietut interrumpuda pe'l toch de la campana, en aquell lloch solitari, convidava á la meditació; sols una rata-pinyada donava senyals de vida volatejant al entorn meu [...]. Tres mesos després, un quadro, El toque de la oración, feu gran furrolla á Madrid: públich, crítichs y jurats, lo posaren als núvols, fou adquirit per l'Estat y reproduhit per pintors de casa y forasters.»

Urgell, M. (1905) *Catalunya*, Barcelona: Miquel Seguí ed.

Modest Urgell (atribuït)
Església rural
 1873
 Oli sobre tela
 60 x 100 cm
 Museu d'Art de Girona
 Núm. reg. 251.859
 Fons d'Art Diputació Girona

Modest Urgell
Carrer de poble i fanal
 c. 1882
 Oli sobre tela
 27,2 x 39 cm
 Museu d'Art de Girona
 Núm. reg. 250.361
 Fons d'Art Diputació de Girona

Modest Urgell
Plaça de Verges
 c. 1877 (abans de)
 Oli sobre tela
 31 x 46,4 cm
 Museu d'Art de Girona
 Núm. reg. 250.363
 Fons d'Art Diputació de Girona

Modest Urgell
Processó
 c. 1880
 Oli sobre tela
 26 x 54,3 cm
 Museu d'Art de Girona.
 Núm. reg. 250.362
 Fons d'Art Diputació de Girona

Modest Urgell
Casa rural amb dos pastors
 1873 (abans de)
 Oli sobre taula
 13,2 x 27,5 cm
 Museu d'Art de Girona
 Núm. reg. 250.346
 Fons d'Art Diputació de Girona

L'apropiació

L'adjectiu *romàntic* està plenament justificat en Urgell, sobretot perquè ell s'hi sentia. Però era un romàntic contradictori que sempre navegà sol: primer, perquè quan assolí el seu estil no hi havia ningú que fes el mateix (només tingué alguna rèplica puntual en el seu amic Joaquim Vayreda o en el jove Rusiñol) i, després, perquè el món seguia canviant i ell no va voler saber-ne res.

Urgell avantposà l'emoció a la identificació, i ho va fer d'una manera tan discreta que a l'espectador només li pot arribar a tall d'intuïció. L'Urgell definitiu no posa personatges que expressin l'emoció que pretén compartir, sinó que pinta un paisatge i afegeix un lacònic «així el vaig sentir». El sublim romàntic d'Urgell té l'accepció d'il·limitat, d'anar més enllà de l'horitzó, però mai la de quelcom que desborda.

Si estar en silenci és la manera de ser un mateix o la que més s'hi acostava, el paisatge més simple, el més buit, el més silenciós hauria de ser el que permet «escoltar» millor el pintor. Urgell buidà i simplificà els paisatges de què s'apropiava sistemàticament, però com a home nascut el 1839, en aquest procés tenia uns límits. Serien els artistes de generacions posteriors, com el seu alumne Joan Miró, els qui trencarien totes les barreres.

Modest Urgell, *El Pedregal* (c. 1895)
Oli sobre tela · 155 x 300 cm
Col·lecció Ricardo Urgell Martí

Modest Urgell, *Paisatge i edifici en runes* (c. 1890)
 Oli sobre tela · 96 x 186 cm · CTB. 1995.46
 Col·lecció Carmen Thyssen-Bornemisza, en préstec al Museo Nacional Thyssen-Bornemisza, Madrid

Modest Urgell, *Paisatge amb cementiri* (c. 1890)
 Oli sobre tela · 94 x 163 cm
 Col·lecció Banco Santander

Modest Urgell, *Paisatge* (1885-1895)
 Oli sobre tela · 95 x 184 cm
 Llegat de Dolors Rodés Cucurny, 1971
 MNAC 108378 · Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona

Altres obres de l'àmbit

Modest Urgell
El bosc
c. 1886
Oli sobre tela
147,5 x 88 cm
Cercle del Liceu

Modest Urgell
Poble i arc de Sant Martí
c. 1898
Oli sobre tela
97 x 186 cm
Col·lecció Banc Sabadell

La vuelta del entierro
c. 1890
Oli sobre tela
38 x 70 cm
P005856
Museo Nacional del Prado, Madrid (en dipòsit al Museo Provincial de Lugo)

L'atracció

A part dels col·leccionistes desitjosos de posseir un paisatge amb la seva firma, Urgell va ser un pintor que va despertar atracció entre artistes coetanis i també posteriors. En primer lloc, entre els alumnes del seu taller i els que va tenir a Llotja, on entrà com a professor el 1894. Els exemples més il·lustres són el seu fill Ricardo Urgell (mai no se separaren, tot i les seves diferències a l'hora d'entendre la pintura), Hermen Anglada Camarasa (que sempre el considerà el seu únic mestre i, al principi, l'imitava) i Joan Miró, a qui obsessionaren algunes formes d'Urgell i que hi compartí l'amor pel paisatge i la soledat.

Urgell va morir el 1919. Els artistes que l'admiraren després d'aquest any no sabien res del seu caràcter ni tampoc de les seves anècdotes; només coneixien les seves obres, la infinita melangia que desprenien, l'obsessió temàtica d'Urgell i el seu triomf com a artista, ja que els seus quadres eren presents en gairebé totes les col·leccions del país. Tant Joan Miró com Salvador Dalí i Joan Ponç van crear, als anys setanta, alguna obra en què es menciona Urgell. En el cas d'Hernández Pijuan, el vincle consistiria en la dèria de tots dos a apropiarse dels paisatges que els inspiraven, malgrat que ho feien des de llocs molt diferents: l'un, des del misteri; l'altre, des de la vida i la memòria.

Hermen Anglada Camarasa

Paisatge amb pont

1890

Oli sobre tela

117x 113cm

BMVB-246

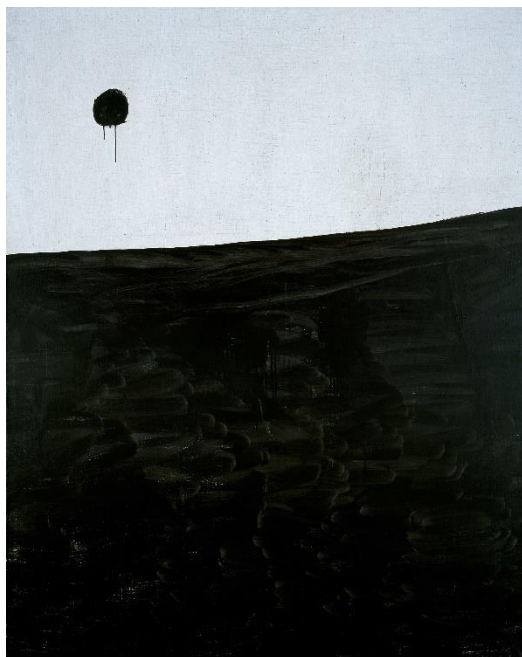
Biblioteca Museu Víctor Balaguer. Vilanova i la Geltrú

Anglada Camarasa sempre considerà Urgell el seu únic mestre, amb el qual tenia un deute moral, malgrat que entre la seva obra i la d'Urgell no hi hagués més relació estilística que la que es pot percebre en alguns quadres de la seva primera època; aquest afecte es va traduir en una presència notable d'obres d'Urgell en la col·lecció particular d'Anglada (catorze pintures i set dibuixos).

La connexió de Joan Miró amb Urgell (de qui va ser alumne) va transitar per diverses vies, però molt especialment pel seu amor comú cap al paisatge i la soledat. Ja fos quan visitava Barcelona i es quedava absort mirant el gran quadre que hi havia al vestíbul de l'Hotel Majestic (als anys trenta) o quan assajava una sèrie d'obres d'homenatge a Urgell (als anys setanta), Miró sentí sempre molt a prop la pintura crepuscular del vell mestre.

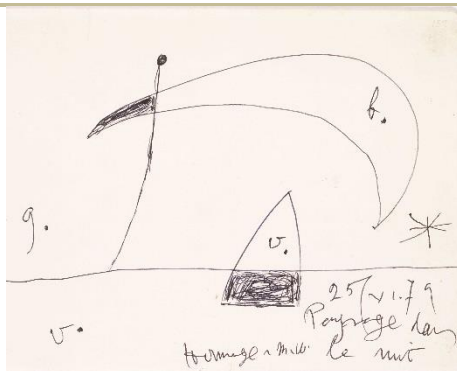
Modest Urgell, *Poble de nit* (c. 1880)
Oli sobre tela · 162 x 192 cm
Col·lecció particular

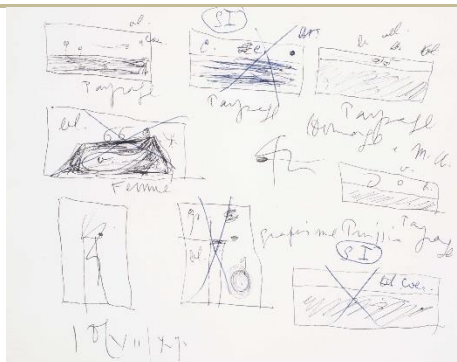
Joan Miró
Sense títol
c.1973
Acrílic i carbó sobre tela
215,5 x 173,8 cm FPJM-106
Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca

Joan Miró
Sense títol (Ermita)
 1907
 Carbonet i llapis conté sobre paper
 24 x 31,9 cm
 FJM 102
 Fundació Joan Miró, Barcelona

Joan Miró
Paysage dans la nuit. Hommage à M.U.
 1979
 Bolígraf sobre paper
 15,3 x 19,6 cm

Joan Miró
Paysage / Paysage / Paysage / Hommage à M.U.
 S. d.
 Bolígraf sobre cartolina
 17,5 x 22,2 cm
 Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca

Joan Miró
Paysage. Hommage à Urgell
 1976
 Bolígraf sobre paper
 15,5 x 21,4 cm
 Fundació Pilar i Joan Miró a Mallorca

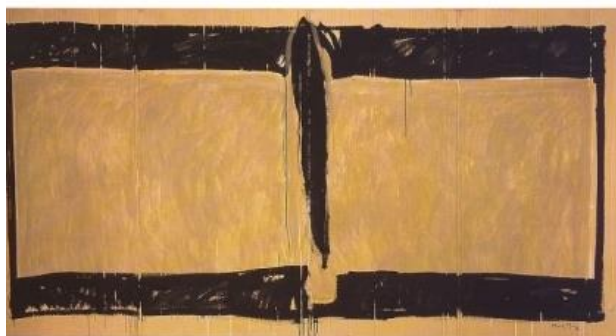
«Tres formes, que s'han convertit en obsessions per mi, representen l'empremta d'Urgell: un cercle vermell, la lluna i una estrella.»

Sweeney, J. "Joan Miró: Comment and Interview", Partisan Review, vol. 15, núm. 2, Nova York, febrer de 1948, p. 209.

Joan Ponç
Cementiri
 c. 1975
 Oli sobre tela
 81 x 54 cm
 Col·lecció Ventura Garcés

L'any 1975, Joan Ponç va fer dos quadres d'un estil molt similar en els quals apareix, de manera destacada, un cementiri. Una de les obres, que no s'ha pogut localitzar, es titula *Homenatge a Modest Urgell* i l'altra és la que s'exposa aquí. Si a Joan Miró li agradava Urgell perquè estimava la soledat, és possible que Ponç li dediqués un quadre pels nombrosos cementiris, enterraments i paisatges que en la seva obra remetien a la mort. Tot i que el 1975 Ponç ja tenia problemes greus de salut (havia perdut part de la visió) i la presència de la mort es va aguditzar en la seva obra, aquest tema no li venia de nou: des de petit que hi donava voltes, un aspecte en què torna a coincidir amb Urgell (ambdós ho expliquen en cartes i textos autobiogràfics).

Joan Hernández Pijuan
Pati amb xiprer
 1986
 Oli sobre cartró
 195 x 260 cm
 Col·lecció Hernández Pijuan

Urgell i Hernández Pijuan compartien el gust pels grans formats i l'ús de pocs elements, tot i que el punt d'arrencada d'un i altre era molt diferent. L'obra d'Hernández Pijuan estava molt més a prop de la vida, de la memòria, que la d'Urgell. Els seus xiprers no estaven impregnats de simbologia mortuòria, sinó del paisatge de la seva infància, a la comarca de la Segarra. El 1992, la Fundació "la Caixa" muntà la primera gran antològica de Modest Urgell, i el director artístic del muntatge va ser precisament Hernández Pijuan. El tragí d'obres i la lectura del catàleg vigoritzà el vincle entre tots dos i evidencià una darrera coincidència: la voluntat de posseir el paisatge que els inspirava, d'interioritzar-lo, de posar el focus no tant en allò que hi ha en el paisatge, sinó en qui mira i pinta aquest paisatge, és a dir, en l'artista.

Dalí admirà l'obra d'Urgell, fins al punt que l'inclogué en la seva col·lecció particular. Urgell formava part d'un conjunt d'afinitats electives —especialment intenses als anys trenta, però amb rèpliques posteriors— en què també apareixien Böcklin, *L'Àngelus* de Millet i l'angoixa com a motor creatiu. D'altra banda, les connexions entre els dos pintors —del tot involuntàries, és clar— resulten d'allò més sorprenents: el desdoblament entre persona i personatge, la voluntat de fer soroll i guanyar diners o la contribució al mite del paisatge empordanès.

Altres obres de l'àmbit

Modest Urgell

Ultramort

1900

Tinta, guaix i aquarel·la sobre paper

41 x 19,5 cm

Col·lecció particular

Hermen Anglada Camarasa

Camí amb horitzó al fons

1892

Oli sobre tela

52 x 81,5 cm

Col·lecció particular

Modest Urgell

Ruïna i horitzó

Oli sobre tela

93 x 189 cm

Col·lecció Miquel Codes i Antonia Luna

Activitats complementàries

PRESENTACIÓ DEL CATÀLEG

Dissabte 18 de gener, a les 12 h

Lectura dramatitzada de textos autobiogràfics i teatrals, a càrrec de l'actor Jaume Comas.

VISITES GUIADES

Diumenge 26 de gener

Diumenge 23 de febrer

Diumenge 29 de març

Dissabte 11 d'abril

Diumenge 26 d'abril

A les 11.30 h, a cura dels Serveis educatius del md'A

Places limitades. Reserves: 972 20 38 34. Venda d'entrades: www.museuart.com

VISITES CONCERTADES PER A GRUPS ESCOLARS I D'ADULTS

Contacteu amb:

Tel. 972 41 40 58

Reserves.girona.acdpc@gencat.cat

ACTIVITATS FAMILIARS

«Pinta el teu paisatge somniat»

Visita i taller familiar

Dissabte 1 de febrer, a les 11.30 h

Visita i taller adreçat a nens i nenes de 6 a 12 anys acompanyats d'una persona adulta.

Places limitades. Reserves: 972 20 38 34. Venda d'entrades: www.museuart.com

Consulteu tota la programació al web: www.museuart.com

Catàleg

L'exposició es complementa amb la publicació d'un catàleg que ha comptat amb la participació de Carme Clusellas, Miquel-Àngel Codes Luna, Francesc Fontbona, Dolors R. Roig, Ricard Mas, Enric Ciurans i Esther Alsina. Textos en català i anglès.

Continguts

Presentació

Carme Clusellas

Modest Urgell. “El vull ben meu” o la possessió total del paisatge

Miquel-Àngel Codes Luna

Urgell: més que paisatges

Francesc Fontbona

Miró - Urgell: EL record de l'experiència viscuda

Dolors R. Roig

Modest Urgell i Salvador Dalí: l'atenció del crepuscle

Ricard Mas

Modest Urgell, un home de teatre

Enric Ciurans

La demanda d'Urgells

Esther Alsina

Obres exposades

DATA DE PRESENTACIÓ DEL CATÀLEG

Dissabte 18 de gener, a les 12 h

Més informació:

Àngels Miralles

Prensa i comunicació

Museu d'Art de Girona

comunicaciomag@gencat.cat

Crèdits del catàleg

Edició i producció:

Museu d'Art de Girona (Agència Catalana del Patrimoni Cultural)

Direcció:

Carme Clusellas

Coordinació de continguts:

Miquel-Àngel Codes Luna

Coordinació tècnica:

Maria de Lluc Serra

Suport tècnic:

Aurèlia Carbonell

Autors dels textos:

Esther Alsina
Enric Ciurans
Miquel-Àngel Codes
Carme Clusellas
Francesc Fontbona
Ricard Mas
Dolors Roig

Disseny gràfic:

Cristina Masferrer ESTUDI

Maquetació:

aeiou.cat (Gerard Prats, Adrià Pell i Jordi Gran) amb la col·laboració de Genís Ivanco

Impressió:

Impremta Aubert

Assessorament lingüístic:

LINK Traduccions i Serveis

Fotografies:

Agència Roger Viollet, París
Arxiu Històric de Barcelona
Arxiu Històric de Girona
Biblioteca de Catalunya, Barcelona
Biblioteca Museu Víctor Balaguer. Vilanova i la Geltrú
Carmen Thyssen Bornemisza Collection

Colección Banco Santander
Col·lecció Banc de Sabadell
Col·lecció Jordi Ruiz Sanchis
Col·lecció Ventura Garcés
Colecciones Reales. Patrimonio Nacional,
Palacio Real de Madrid
Enciclopèdia Art i Grans Obres. Grup
Enciclopèdia
Fundació Gala-Salvador Dalí
Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic
Fundació Joan Miró, Barcelona
Fundació Pilar i Joan Miró, Palma
Fundació Rocamora, Barcelona
Guillem Fernández
Hamburger Kunstalle
Museo Nacional Thyssen-Bornemisza,
Madrid
Museu de les Arts Escèniques. Institut del
Teatre
Museu Frederic Marès
Museu de la Garrotxa, Olot
Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de
l'Anoia, Igualada
Museu Nacional d'Art de Catalunya,
Barcelona
Museo Nacional del Prado, Madrid
Rafel Bosch

Agraïments:

Adelin Torres, Alba Tomàs, Albert Costa,
Anna Capella, Anna Urgell, Antoni Gimeno,
Berta Ribé, Carme Parreño, Conxita Gil,
David Iglésias, Dolors Colom, Domènec
Ferran, Elvira Maluquer, Enric Carranco,
Ernest Ortoll, Esther Gassol, Fernando
Pinós, Fina Miralles, Gemma Ramos,
Isabel Fabregat, Isabel Marín Silvestre, Jep
Martí, Joan Vicenç Soler Saura, Jordi
Busquets, Jordi Casanovas, Mar
Corominas, Mireia Rosich, Raül Maigí,
Ricard Bru, Ricard Urgell, Ricard Fabregat
Sáez, Rosa Junyent, Sol Enjuanes, Teresa
Miquel.

I a totes aquelles persones que han cedit
desinteressadament obres i documents de
la seva col·lecció per a l'exposició.

Modest Urgell treballant en el seu taller, 1903-1913. Productor Editorial López, Arxiu Fotogràfic de Barcelona